

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA INFORMATIKY



Open Access Iniciativa 2020

PV070 DIGITÁLNÍ KNIHOVNY

Lukáš Kurčík

Brno, 22. novembra 2016

Základné údaje

Názov projektu: Open Access 2020 initiative

Nositeľ: Max Planck Society

URL: <http://oa2020.org/>



Charakteristika

Open Access 2020 je medzinárodná iniciatíva za rozšírenie otvoreného prístupu k vedeckým článkom pomocou takzvanej zlatej cesty. To je zmenou orientácie z publikovania článkov do vedeckých časopisov s predplatným na publikovanie do otvorených časopisov. Teda do časopisov, ktoré sú online zadarmo prístupné všetkým, bez akéhokoľvek obmedzenia na použitie. Základ stavia na Budapest Open Access Initiative. [1] Svoj cieľ chce dosiahnuť transformáciou aktuálne existujúcich vedeckých časopisov. Namiesto aktuálne využívaného predplatného na prístup k článkom, budú všetky články automaticky verejne prístupné a financie aktuálne získavané z predplatného budú prenesené na podporu open access.

Open Access a Open Access 2020

Aj keď sú si tieto dva termíny podobné, nejedná sa o to isté. Open Access, OA alebo tiež otvorený prístup k vedeckej literatúre znamená, že je voľne dostupná na verejnom internete, bez akéhokoľvek obmedzenia na jej použitie. Tieto obmedzenia sú väčšinou stanovené v zmluvách s vydavateľom, ktorý dielo publikuje. Otvorený prístup sa týka výstupov, ktoré vedci bežne poskytujú bezplatne k zverejneniu. Teda recenzované vedecké články, konferenčné príspevky a rôzne dátové súbory. [2] Sú dve cesty, ktorými sa dá dostať k OA. Zlatá cesta - publikovanie v otvorených časopisoch, vydavatelia poskytujú OA. A zelená cesta - automatická archivácia v otvorených repozitároch, autori poskytujú OA. Open Access 2020 (OA2020) je iniciatíva, ktorá sa snaží

zaviesť OA pomocou zlatej cesty.

História

Open Access 2020 je veľmi mladá iniciatíva. Princípy tejto iniciatívy boli prediskutované a schválené na konferencii Berlín 12 Open Access, 8. a 9. decembra 2015. Aj keď ide o novú iniciatívu, stavia už na staršom programovom prehlásení z roku 2013. [3] To taktiež vzniklo na konferencii Berlín Open Access. To sa zameriavalo hlavne na podporu vzniku nových spôsobov a štandardov, ktoré by umožnili jednoduchý a stabilný presun na open access. Open Access 2020 chce ďalej tieto ciele podporovať, ale taktiež ich zaradiť do reálnej praxe.

Ciele

Ako už bolo vyššie spomenuté, Open Access 2020 si kladie za cieľ globálnu implementáciu online prístupu zadarmo a bez obmedzení na použitie k vedeckým článkom odborných inštitúcií. Aj keď open access v posledných rokoch stále silnie a rastie počet takto prístupných článkov, väčšina vedeckej tvorby je stále publikovaná v odborných časopisoch. Tieto časopisy sprístupňujú svoj obsah pomocou plateného predplatného. Ceny tohto predplatného sú v dnešnej dobe veľmi vysoké a tak výrazne sťažujú prístup k informáciám. Open Access 2020 chce tento problém riešiť.

Hlavné ciele tejto iniciatívy sú: [4]

- Transformovať väčšinu vedeckých časopisov z predplatného na open access podľa potrieb odbornej verejnosti. Počas toho naďalej podporovať nové a vylepšené formy publikovania OA.
- Túto transformáciu dosiahnuť konverziou aktuálne zdrojov, aktuálne používaných na predplatné, do fondov na podporu udržateľného obchodného modelu pre OA. Taktiež zaviesť priehľadnosť toku peňazí vzhľadom na cenu publikovania a možného šetrenia.
- Pozvať všetky organizácie spojené s vedeckou publikáciou, hlavne

univerzity, výskumné strediská, investorov, knižnice a vydavateľov k spolupráci pre úžitok vedeckej komunity.

Podľa analýzy digitálnej knižnice Maxa Plancka je ročný podiel open access na všetkých nových publikovaných odborných článkoch je približne len 14 %, s ročným nárastom len 0,1 %. Takto pomalý nárast sám o sebe netvorí žiadny nátlak na zmenu aktuálne zaužívaného spôsobu distribúcie nových odborných článkov. Preto chce Open Access 2020 začať tlačiť na aktuálnych vydavateľov odborných časopisov aby zmena mohla nastať.

Aby mohla byť transformácia hladká a jednoduchá, mali by sa už existujúce vedecké časopisy pretransformovať z modelu využívajúceho predplatné na otvorený prístup. Takto sa budú môcť aktuálne existujúce financie len presunúť z predplatného na open access.

Nedávne zistenia a výskum ukazujú, že by táto transformácia mala byť možná s využitím aktuálne prístupných prostriedkov. Všeobecne uznávaný rozpočet pre celosvetový trh vedeckých časopisov je suma 7,6 miliárd €. [5] Trh založený na predplatnom ročne vyprodukuje približne 2 milióny vedeckých článkov ročne. Po prepočte vychádza cena na jeden článok približne 3 800 €. Naproti tomu, aktuálne ceny za spracovanie článku sú o niečo menej ako 2 000 €. Ak by boli 2 milióny článkov publikované pri takejto cene, stálo by to len 4 miliardy €, čo tvorí skoro 50 % rezervu v aktuálnom systéme.[6] To znamená, že nielenže existuje priestor na zmenu, ale aj na ďalší rast.

Rozšírenie open access bez týchto finančných prostriedkov nebude možné. Preto je nutné rozširovať povedomie o tejto iniciatíve a začať so zmenami aj na iných miestach, ako len pri vydavateľoch. Mnoho knižníc a iných inštitúcií do svojho rozpočtu vôbec nezahŕňa podporu open access. A v prípade, že táto podpora zahrnutá je, je často oddelená od rozpočtu na predplatné. Tieto dva rozpočty by mali byť spojené, aby sa automaticky premýšľalo o podpore otvoreného prístupu ako variante k predplatnému.

Aktuálny stav

Aktuálne sa projekt Open Access 2020 stále vyvíja. Keďže ide o mladý projekt, sa jeho ciele a spôsob ich dosiahnutia stále spresňujú a vy-

lepšujú. Pripomienky a zlepšenia sú prijímané od organizácií a osôb pohybujúcich sa v danej problematike. K dnešnému dňu túto iniciatívu podpísalo 70 vedeckých organizácií z celého sveta. Z Českej republiky to sú Akadémia vied Českej republiky a Akademické združenie Magnanimitas. Ďalšie tri organizácie vyjadrujú podporu. Ďalší rozvoj a postup iniciatívy bude prejednaný na 13. Berlínskej konferencii Open Access 21. a 22. marca 2017. Aj keď za tento krátky čas ešte nebolo možné urobiť veľký pokrok, už bolo ukázané, že ciele tejto iniciatívy sú možné uskutočniť. *SCOAP³* dokázalo transformovať niektoré z ich hlavných časopisov, z oboru časticovej fyziky, z predplatného na open access. To dosiahlo rovnakým spôsobom, ako to plánuje Open Access 2020, teda presmerovaním aktuálnych financií z predplatného do podpory otvoreného prístupu.

Aj keď sa všeobecne OA považuje za správnu cestu, nie každý s výlučne OA súhlasí. A taktiež existuje odpor proti samotnej zlatej ceste OA. Model OA2020 neráta s tým, že cena publikovania môže časom narastať tak, ako narastala doteraz. Knižnice budú musieť veľkú časť svojho rozpočtu na predplatné investovať do OA. Takto prídu o možnosť rušiť predplatné alebo vyjednávať o cenách. [7]

Hodnotenie projektu

Keďže som sa pred písaním tejto eseje nikdy veľmi nezaujímal o odbornú literatúru, udivilo ma, aká veľká časť z nej nie je prístupná zadarmo. Vždy som si myslel, že výskumy a iné vedecké práce by mali byť prístupné všetkým, ktorí o nich majú záujem. Preto sa mi cieľ tejto iniciatívy veľmi páči a dúfam, že bude úspešný. Nie len, že prezentuje spôsob na uľahčenie prístupu k informáciám, ale aj možnosť znížiť celkové náklady na publikáciu odbornej tvorby. Ako bolo vyššie spomenuté, tento presun by umožnil ušetriť takmer 50 % čiastky používanej na publikáciu odborných článkov. Tieto peniaze by určite pomohli vo vedeckej sfére, ktorá vo veľa miestach sveta nie je práve najlepšie financovaná.

Bibliografia

- [1] *Budapest Open Access Initiative*. URL: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>.
- [2] Miroslav Bartošek. *Open Access otevřený přístup k vědecké literatuře*. 2016. URL: <http://webserver.ics.muni.cz/mba/dl-fi2016/dlfi2016-6-oa.pdf>.
- [3] *Mission Statement at the Berlin 11 Open Access Conference of the Max Planck Society*. Nov. 2013. URL: https://openaccess.mpg.de/mission-statement_en.
- [4] *OA2020 Mission*. URL: <http://oa2020.org/mission/>.
- [5] Mark Ware a Michael Mabe. *The STM Report Fourth Edition 2015*. Anniversary report. STM: International Association of Scientific, Technical a Medical Publishers, feb. 2015. URL: http://www.stm-assoc.org/2015_02_20_STM_Report_2015.pdf.
- [6] Ralf Schimmer a Max Planck Digital Library. "Making moves towards the large-scale transition to Open Access". In: (nov. 2016). URL: http://sparceurope.org/wp-content/uploads/2016/11/Schimmer_231016_Final.pdf.
- [7] Virginia Steel. "Open Letter to the Academic Community from Virginia Steel". In: (okt. 2016). URL: https://www.library.ucla.edu/sites/default/files/Ginny-Steel_open-letter_OA2020-PIF_October-2016.pdf.
- [8] *Web Open Access 2020*. URL: <http://oa2020.org/>.

Metadata

<dc:title>Open Access Iniciativa 2020</dc:title>
<dc:creator>Lukáš Kurčík</dc:creator>
<dc:subject>OP2020, Open Access 2020 initiative</dc:subject>
<dc:description>Táto esej sa zaoberá iniciatívou Open Access 2020. Tá sa snaží o prechod odborných časopisov z modelu predplatného na open access.</dc:description>
<dc:date>2016-11-19</dc:date>
<dc:type>text</dc:type>
<dc:language>sk</dc:language>
<dc:format>application/pdf</dc:format>